

ANNO DOMINI DCCXV.

CONSTANTINUS,

ROMANUS PONTIFEX.

NOTITIA HISTORICA IN CONSTANTINUM PAPAM.

(Lib. Pontif. ex variis Œdd.)

Constantinus, natione Syrus, ex patre Joanne, se- A poribus Justiniani, Philippici, et Anastasii Augusti- dit annos septem¹, dies quindecim.² Fuit autem tem- rum. Vir valde mitissimus, cujus temporibus in urbe

VARIANTES LECTIONES.

Cod. Luc. 40, Sez.

¹ Al. om. Fuit..... Augustorum.

VARIORUM NOTÆ.

^a 1. *Constantinus*. Quanquam minus diligens ratio temporum, ancepsque sententia Codicum hariolari compellat Chronologos præstantiores, tamen præsidio quandoque veteris monumenti astruuntur quæ aut dubie affirmata, aut opinioni alteri prælata temere videbantur. Perinde est de primordiis Constantini pontificis; cum enim prædicta duo incommoda valde operosam reddiderint chronologiam superiorum trium pontificum, idemque pergant facere in hujus et Gregorii II ætatibus consignandis, aliunde monumentum vetus demonstrat utram opinionem prætet sequi, docens vulgati Codicis Anastasii depositiones præferendas iis quæ in mss. Codd. leguntur. Monumentum vero exstat in catalogo sæpe laudato Verouensi, æquali eorum temporum, qui ita habet: *Primo anno pontificatus ejus* (Constantini) *implentur anni c. de repetito cyclo Victorii, indict. 7, anno primo, Tiberio imperante cum Justiniano patre.* Tria ex pretioso hoc monumento innotescunt (præsertim quod Victoriana periodus haudum apud Italos desueverat), quæ ego breviter persequar, quia meum institutum attingunt. Tribus illud characteribus temporum insigne est: Cyclo, seu periodo Victoriana, indictione, et imperatore. Victorianæ periodi repetitæ annus 150 cum Kalendis Januariis Dionysianæ 709 incipit. Nam, ut erudite card. Noris (*de Cyclo Pasch. Rav., cap. 2*) contra Scaligerum demonstrat, principium ejus periodi oportet desumere ab anno passionis Jesu Christi bissextili 28, cujus Kalendæ Januariæ ser. 5, Pascha v Kal. Apr., lunæ cyclo 16, qua tota revoluta expletur annus 569, quo erant Kalendæ Januariæ ser. 4, Pascha Idib. C Apr., lunæ cyclo 9. Quamobrem sequenti anno 560 nova revolutio incipit, ejusque annus 150 fluere incipit cum anno Dionysiano 709, quo ex allato monumento in cursu erat primus annus Constantini papæ. Indictio autem 7 cum cœperit a Septembri mensis anni 708, haud dubie concurrat cum 150 periodi Victorianæ, et 709 Dionysianæ. Ad imperatorem quod spectat, annos monumentum non numerat, sed Tiberii filii ejus in consortium asciti neglectum a nonnullis imperium, quod Baronius an. 703, ex Græcorum Annalibus Theophane, et Cedreno memorat, testatur. Quin Baronius cum Tiberio Theodoram conjugem imperiali corona insignitam ab Justiniano, statim atque recuperavit imperium, ibidem docet, quod de Tiberio conceptis his verbis Paulus Diaconus (*De Gest. Lang., lib. vi, cap. 32*) tradiderat: *Imperavit autem Justinianus cum filio Tiberio in hac secunda vice annos sex.* Hinc facile agnoscitur utrius-

que imperatoris annus: cum enim liqueat ex Anastasio pontificem Cpoli Romam rediisse anno 711, die 24 Octobris mensis, ac post menses tres nuntiatam fuisse Romæ cædem Justiniani, cujus imperium Philippicus usurpaverat, minime dubium est Decembri mense ejusdem anni 711 Justinianum esse obtruncatum, ac proinde anno 705, eodem mense Decembri, cœpisse iterum imperare cum Tiberio filio, quod recte etiam Pagius observat, adversus opinionem doctissimi cardinalis, qui biennio imperium auget. Quare anno Victorianæ periodi repetitæ 150, Dionysianæ 709, in cursu erat quartus utriusque imperatoris annus; quæ ad majorem veteris monumenti intelligentiam dicta accipiantur. Nunc vero, juxta ejus fidem, ea persequar quæ ad Constantini pontificatum attinent. Jure, ut patet, mirabar, quod doctis aliquot viris visa fuerint repetenda Constantini primordia a mense Decembri anni 707: namque ita ejus annus primus cum 709 minime poterat numerari; ut autem ea recte constituantur sequenti anno 708, spectandum est interpontificium post Sisinnium. Hoc pontifice repentina morte obeunte, ac die 7 Februarii anno 708 ad sanctum Petrum deposito, vacavit apostolica sedes mensem unum, ut unanimi consensu omnes Codd. et catalogi habent, ac dies xviii, ut legitur in catalogo Lucensi et quatuor Colbertinis, seu xix, ut habet Colbertinus primus, Codicesque Regius, Mazariinus, Thuanus, et Ambrosiani duo primus et tertius, cæterorum auctoritatem dies decem addendum esse rejiciendam docente die emortuali Constantini. Quare, cum post interpontificium unius mensis, ac dierum xviii, Sisinnii emortuali excluda, seu xix, eadem inclusa, fiat obvia dies 25 Martii cum Dominica eo anno bissextili concurrere, eandem constat ordinationi pontificis assignandam esse. Idem quippe, postquam sedit annos vii, dies xv, ex consensu omnium catalogorum et Codicum, paucorum dierum discrimine in eorum aliquibus occurrente sus deque habendo, v Idus Apr., seu die 9 ejusdem mensis, indict. 13, quæ annum indicat 715, occubuit, ut recte Anastasius vulgatus, et Codd. Frehorianus alter, Cavensis, et Farnesianus, quibus astipulatur catalogus Lucensis diem emortualem a sepulturæ aperte distinguens, dum die 7 April. mortem Constantini consignat. Totidemque numerantur a die

^b Sedit annos septem. Sex annis uno tantum mense et die Constantinum sedem apostolicam tenuisse recte probat Baronius. BIN. et LABB.

Roma fames facta est magna per annos tres. Post A
quos tanta fuit ubertas, ut fertilitatis copia præteritæ
sterilitatis inopiam oblivioni mandaret. ^a Hic ordina-
vit Felicem archiepiscopum Ravennatem, qui secun-
dum priorum suorum ^b solitas in scrinio ^c noluit fa-
cere cautiones, sed per potentiam Judicum exposuit,

ut ¹ maluit. Cujus cautio a pontifice in sacratissima
confessione beati Petri apostoli posita, post non nul-
tos dies ² tetra, et quasi igni combusta reperta est.
Nam Ravennatum cives elati superbia digna ultio-
nis pœna multati sunt. Mittens quippe Justinianus
imperator Theodorum patricium, et ³ primum exer-

VARIANTES LECTIONES.

¹ Cod. Luc., *voluit*; al., *valuit*; Labb. et Mansi, *in-
aluit*.

² Al. om. *tetra*.

³ Cod. Luc., *primicerium*; al., *primos*.

VARIORUM NOTÆ.

a die ordinationis 25 Martii anni 708 ad emortualem,
suo depositionis, 9 April. 715. Aliorum Codd. qui
cæpto in errore persistunt, et mortem pontificis ad
multos menses producant, manifestam contradic-
tionem in exscriptorum vecordiam rejici oportere chro-
nologus diligens observabit, ut aliorum mentem e
tot ambagibus aliquando eductam iisdem iterum ob-
v. lvi non curem. De Constantino autem satis multa.
GENNUS.

2. *Constantinus*. Anno 708, prima Martii. Hujus
temporibus Hispania prodicione Juliani comitis,
evento miserabili, Saracenorum imperio tota sub-
jecta fuit, haud dubie permissu Dei vindicis, Roderici
libidinem et Witizæ regis a sede apostolica defectio-
nem vindicantis. Vide Baron. ann. 715. BIN. et
LABB.

3. *Constantinus*. Joannis filius, Syrus, imperatori-
bus Justiniano juniore et Philippico Bardane Augus-
tis, sedit annos viii, mensem unum, dies xx; crea-
tus x Kal. Januarii, consecratus viii Kal., die Natalis
Domini, ineunte anno 708; sub quo ingens fames.
CIACONIUS.

a 1. *Felicem*. Mala hic recenset Anastasius quæ
Ravennatensi populo illata sunt, quod nescio quædam
æsi fuerint inconsulto atque temere, reticet autem
rebellionem factam in Justinianum, quam Agnellus
prolixè refert, cum ea de causa Felix archiepiscopus,
eratis oculis, exsul in Ponto aliquandiu vixerit. Cautio
vero ab eodem tradenda et similis, vel forte am-
plior erat, quæ in Diurno Romano habetur, quamque
electi metropolitæ faciebant. Amplior, inquam, fuit
Ravennatensium episcoporum, cum ea capitula com-
plecti deberet quæ sub Leone II concordata fuisse
asseverat idem Agnellus in Vita Theodori Raven-
natensis cap. 4, p. 155. Videsis Bacchinium in Ob-
servat. ad Felicis Ravenn. Vitam. BENICUS.

2. *Hic ordinavit Felicem*. Ipso Constantini papæ
exordio, Damiano Ravennatensi episcopo mortuo,
Felix in ejus locum subrogatus est; qui Romam, licet
reluctans, ex more se conferens, ut consecrationem
a pontifice acciperet, professionem fidei edidit, et
obediuntæ sponsonem. Sed Ravennam rediens ci-
vium iustigatione, eam violavit, et a sede apostolica
sese schismate iterum divisit: cujus rei gratia in
ipsum concitatus Justinianus imperator, Theodorum
patricium cum exercitu Ravennam misit, qui, capta
civitate, reliquos bonis spoliavit, ac victos Constans-
tinopolim misit; ubi morte puniti sunt, ipseque
Felix archiepiscopus oculis privatus, ac in Pontum
exsilio deportatus est. Ita Anastasius, qui tamen in
Constantino papa addit, occiso Justiniano, Felicem
liberatum esse exsilio, et licet cæcum, Ecclesiæ suæ
restitutum, post præstitam Romano pontifici solitam
obediuntiam; imo eum egregia claruisse sanctitate,
ac miraculis etiam coruscasse, auctor est Hierony-
mus Rubeus in Historia Ravennatensi. Ex quo tem-
pore præsules ejusdem civitatis in omnibus se obe-
dientissimos Ecclesiæ Romanæ pontificibus exhibue-
runt usque ad sæculum undecimum iniens, ut in
Paschali II videbimus. PAGIUS.

3. *Hic ordinavit Felicem archiep. Ravennatem*.
Ravennatenses archiepiscopi Romanorum pontificum
jurisdictioni sese subtrahere jampridem machina-

bantur, quod saltem ad eorum ordinationem, et jura
Ecclesiæ Romanæ, tanquam patriarchalis Occidentis,
pertinebat. Qua in re haud dubie æmulabantur Co-
plitanos archiepiscopos, qui tandem emeruerant pa-
triarchæ, eo quod illorum urbs imperialis sedes facta
erat. Horum exemplo Ravennatensibus persuasum
fuit fieri posse ut quid simile ipsi etiam obtinerent,
eo quod exarchus in urbe eorum residebat. Eapropter
archiepiscopus Felix, qui ægre passus erat a
Constantino pontifice ordinari, longius quam suorum
prædecessorum ullus, tentatæ independentiæ facinus
extendit. Vixdum enim Roma ordinatus Ravennam
rediit, jugum sanctæ sedis excussit, civesque præ-
cipuos in suum schisma pertraxit. At prohi infelicem
audaciam ejus, maxime illa offensus imperator, pro
eo ut foveret, punire deliberavit. Quare, misso Ra-
vennam exercitu, quæ urbs frustra ad resistendum
parata erat, captoque archiepiscopo, et ejus sectariis,
hos necari jussit, illum vero orbatum oculis damna-
vit exsilio. SOMMIER.

b *Solitas in scrinio noluit facere cautiones*. Apud
exscriptores mediæ ævi aliquis dicebatur *cautiones in
scrinio facere*, qui fidei et observantiæ suæ rationem
scriptis conceptam in tabularium referebat. Unde
cautionis nomen, quam Ravennatum archiepiscopo-
rum in morem Felix noluit præstare, non cautionem
de pecunia Romam mittenda, ut perperam quidam
scripsero, hic significat, sed assertam certis verbo-
rum formulis sinceram fidem, qua recens ordinatus
Ravennas antistes jurabat se velle subesse Romano
pontifici, nedum communi illa reverentia qua omnes
episcopi subsunt, sed insuper præcipua quadam, qua
metropolitæ Ravennates Romano pontifici, ut Occi-
dentis patriarchæ subjiciebantur. Subdit enim Ana-
stasius: *Sed propter potentiam judicum exposuit, ut
maluit*; hoc est subnixus Felix potentia judicum exar-
chatus, vel etiam illorum judicum qui imperatoris
nomine Romæ jus dicebant, exposuit arbitrato suo,
ut libertati Ecclesiæ Ravennatis magis favebat. Cens-
sæo nimirum Felicem noluisse in ejus ordinatione
præstare Constantino pontifici eandem cautiones,
quas, extincto post schismate, præstabant Ravenna-
les episcopi, autocephaliæ prætextus omnes tollentes
de medio, atque illarum instar quæ habentur in li-
bro Diurno; sed illis aliquid addidisse, aut fortasse
verius, ab illis demere voluisse eorum quidpiam, quæ
jus patriarchicum Romanæ Ecclesiæ supra Ravennæ
metropolim exprimebant. Verum hujusmodi cautio a
pontifice in confessione beati Petri apostoli posita,
post multos dies atra, et quasi afflata igni inventa
est, ut narrat hic Anastasius. Res enim a pontifice
Deo commissæ, et principis apostolorum patrocinio
commendatæ, declarata fuit per signum divinitus
editum, veluti certa nota voluntatis divini, ingratus
scilicet Felicis professionem Deo fuisse, in qua Ec-
clesiam a beato Apollinari jussu Petri fundatam,
Romanæ Ecclesiæ, quatenus Occidentis patriarchalis
est, subjectam esse non exprimebat. MARCUS.

c *Noluit facere cautiones*. Moris tum erat ut epi-
scopi, antequam consecrarentur, rationem fidei atque
obsequii ederent, eamque in pontificum tabularium
referrent, quod cautiones in scrinio facere illi dice-
bant. CIACONIUS.

citum insulæ Siciliæ cum classe navium, Ravennam A sunt, et isdem archiepiscopus a lumine privatus, civitatem cepit, præfatum archiepiscopum arrogantem in navi vincitum tenuit, et omnes rebelles quos ibi reperit compedibus strinxit, divitias eorum abstulit, et Constantinop. misit. Dei autem iudicio, et apostolorum principis Petri sententia, qui inobedientes fuerunt apostolicæ sedis, amara morte preempti

sunt, et isdem archiepiscopus a lumine privatus, dignam factis recipiens pœnam, exsul in Ponticam transmissus est b regionem.

b Hisdem temporibus misit supra fatus imperator ad Constantinum pontificem sacram, per quam jussit eum c ad regiam ascendere urbem. d Qui sanctissimus vir jussis imperialibus obtemperans, illico na-

VARIANTES LECTIONES.

¹ Cod. Luc., *sed.*

² Al., *insulam ac regionem.*

VARIORUM NOTÆ.

^a *Lumine privatus.* Aëneo vase concavo caudente inspecto; inde enim radius ignitus egreditur, qui facillime oculorum aciem perstringit, et obcæcat. CIACONIUS.

^b *Hisdem temporibus misit, etc.* Quid Constantinus papa Constantinopoli egerit, scriptorum inopia et silentio latet; sed agitatum ibi fuisse tunc controversiam de canonibus Trullanæ synodi deducit Baronius, ex eo quod, cum nulla his temporibus alia verteretur quæstio inter Orientales et Occidentales, idem tamen Anastasius in Vita Gregorii II scribit: *Gregorius* (Romanæ tum Ecclesiæ diaconus) *cum v. ro sancto Constantino pontifice ad regiam profectus est urbem, atque a Justiniano principe inquisitus de quibusdam capitulis, optima responsione unamquamque solvit quæstionem, quam responsionem aut latere aut perirese dolendum est.* Christianus vero Lupus, in scholiis et notis ad canones Trullanos, pag. 1078, ex superius laudatis Anastasii verbis, colligit Constantinum primum fuisse e pontificibus Romanis qui canones synodi Trullanæ Ecclesiæ Romanæ decretis non adversantes probavit, et Justinianum quod a Joanne VII postularat a Constantino obtinuisse, ideoque omnia Romanæ Ecclesiæ privilegia Justinianum novis edictis confirmasse. Nam et antea, ut numero secundo dixi, restituerat Ecclesiam Romanam adversus repullulantem autocephalam ac rebellionem archiepiscoporum Ravennatensium. Quæ apostolica confirmatio Trullanorum canonum Adriano I pontifici Romano, et sancto Tarasio episcopo Constantinopolitano, fundamentum dedit illustre de iis canonibus testimonium ferendi. Sed Adrianus I solos synodi Trullanæ canones probavit, qui jure et orthodoxe promulgati sunt, inquit idem Lupus, qui addit valde falli eos qui existimant authenticam esse confirmationem dictorum canonum factam a septima synodo in primo suo canone, cum et septimæ synodi canones omnes Romana Ecclesia nunquam confirmavit. Hinc canonum Trullanorum per Constantinum papam confirmatio mansit incognita, non solum apud Romanam, sed et apud cæteras, Constantinopolitana excepta, patriarchales Ecclesias, ideoque per Joannem VIII opus habuit innovari, ut in ejus Vita videbimus. PAGIUS.

^c *Ad regiam ascenderet urbem.* Prolixe Anastasius iter pontificis et comitum gesta recenset. Paulus vero Diaconus, lib. vi, c. 31, ubi de Justiniano hæc habet: *Hic Constantinum papam ad se venisse jubens, honorifice suscepit, ac remisit. Quem prostratus in terram pro suis peccatis intercedere rogans, cuncta ejus Ecclesiæ privilegia renovavit. Qui cum exercitum in Pontum mitteret ad comprehendendum Philippicum, quem ibi relegaverat, multum eum isdem venerabilis papa prohibuit, ne hoc facere deberet, sed tamen inhibere non potuit.* Si hæc cum Agnelli narratione conferantur, qui prodiit Justinianum insensissimum fuisse Ravennatibus, atque Urbi et optimatibus incommoda plurima intulisse, quos reos dejectionis suæ ab imperio noverat, causam fortasse divinabilem itineris quod pontifex CPIm suscepit: scilicet conquestus Constantinus papa de sibi abnegata a Felice Ravennatensi cautione, ad rei examen coram instituendum, accersitus fuisse videtur a Justiniano,

qui inter concessa apostolicæ sedi privilegia, confirmavit decreta Constantini Pogonati circa subjectionem Ecclesiæ Ravennatensis ad Romanam. Quod autem affirmat Paulus, commonitum a pontifice Justinianum, ne milites copiasque suas adversus Philippicum dirigeret, eo quod proditionem subodoraverit, ipso eventu comprobatum est, deprehensumque, monitum consultissime fuisse traditum. BENICINUS.

^d *Qui sanctissimus vir jussis imperialibus obtemperans.* Precibus nempe adhibitis, præstitaque quacunque securitate per litteras, Justinianus junior, tum ad meliorem frugem receptus, Constantinum pontificem accersit in regiam urbem, mandatis editis, ut quocunque pontifex diverteret, ibi non aliter a magistratibus reciperetur, ac si ipse adesset. Gestorum seriem narratam ab Anastasio, cum eleganter describat ex eo Sigonius (*De Regno Italiæ, ad annum 711*), hujus verba me transferre in hunc locum non piget. « Constantinus, inquit, ineunte vere, Hydrono digressus, in omnibus quæ attigit Græciæ oppidis omni genere liberalitatis est cultus. Constantinopolim inde accedenti Tiberius, Justiniani filius, et Cyrus patriarcha cum patriciis et civibus universis obviam ad septem milia passuum exierunt, ac diem festum agentes in urbem equis ornatissimis cum comitatu suo impositum, ac pontificiam chlamydem de more indutum induxerunt, atque in ædibus Placidix, ubi paratum erat hospitium, collocarunt. Justinianus de adventu pontificis certior factus sacram alteram ad eum ex Bithynia misit, gratiis actis rogans, ne Nicomediam accedere gravaretur; nam se illic quoque Nicæa processurum. Profectus est ergo Nicomediam Constantinus, ingenti honore ab illa quoque civitate exceptus. Neque ita multo post Justinianus advenit. Inauditus post hominum memoriam in iis locis pontificis imperatorisque congressus omnes vicinos populos ad visendum tam rarum in terris spectaculum concitavit. Itaque frequentissima omnis generis multitudo circumfusa imperator urbem ingressus, ad pontificem ex composito expectantem accessit, ac more coronatus ad pedes ejus procubuit, atque eis osculum tulit; et solemnibus datis utrinque amplexibus, benigne in primis ac liberaliter appellavit, omnibus qui aderant ingentes præ lætitiâ plausus edentibus, nec minus nostris propter insignem principum concordiam Ecclesiarumque lætantibus. Inde ad suas uterque ædes digressi, sequentes dies variis de Ecclesia imperioque constituendo sermonibus traduxerunt. Quibus cum imperator se classem exercitumque adversus Philippicum mittere velle diceret, pontifex, ne id faceret magno opere dissuasit. Verum irrita omnis ejus oratio fuit. Placuit inde utrique ut die Dominico res divina a pontifice fieret. Ea vero apparatus pompa confecta, imperator peccatis aucte suis expiatus corpus ab eo Domini sumpsit, ac vetera omnia Romanæ Ecclesiæ privilegia confirmavit; atque eum inde Romam dimisit. » Hactenus Sigonius; cæteram quam ob causam præcipue imperator Constantinopolim vocavit pontificem, præ scriptorum inopia non certo constat; ex his tamen quæ in sequenti Vita sancti Gregorii II a nostro referuntur, colligitur

vigia fecit parari, quatenus iter aggredereetur marinum, et egressus est a portu Romano die quinta mensis Octobris, indictione 9. Et secuti sunt eum Nicetas episcopus Sylvæ Candidæ, Georgius episcopus Portuensis, ¹ Michaelius, Paulus, Georgius ² presbyter, Georgius diaconus, Georgius secundicerius, Joannes primus defensor, ³ ⁴ Cosmus sacellarius, Sisinnius nomenclator, Sergius scriniarius, Dorotheus et Julianus subdiaconi, et de reliquis gradibus Ecclesiæ ⁵ pauci clerici.

Veniens igitur Neapolim, illic eum reperit Joannes patricius, et exarchus cognomento Rizocopus, qui veniens Romam jugulavit ⁶ Saulum diaconum, et vicedominum, Petrum arcarium, ⁷ Sergium abbatem presbyterum, et Sergium ordinatorem, pergensque Ravennam pro suis nefandissimis factis, iudicio Dei ⁸ illic turpissima morte occubuit. Georgius vero pres-

byter Neapoli relictus est, et pontifex cum suis Siciliam perrexit, ubi Theodorus patricius ⁹ extraticus languore detentus occurrens pontifici magna cum veneratione salutans, atque suscipiens, medelam adeptus est celerem. Atque inde egrediens per Regium et Cortonam transfretavit Gallipolim, ubi mortuus est Niceta episcopus. Dum vero ¹⁰ Hydrunti moras faceret, eo quod hiems erat, ¹¹ illic suscepit sigillum imperiale per Theophanium regionarium, continens ita, ut ¹² ubi denominatus ¹³ contingeret pontifex, omnes iudices ita eum honorifice susciperent, quasi ipsum præsentialiter imperatorem viderent. Unde egressi partes Græciæ contingentes in insula quæ dicitur Cæa, ¹⁴ occurrit Theophilus patricius ¹⁵ extraticus ¹⁶ caravisanorum, cum summo honore eum suscepit, et amplectens, ut jussio continebat, iter absolvit persgere cœptum. A quo loco na-

VARIANTES LECTIONES.

- ¹ Cod. Luc., *Michael*.
- ² Al., *presbyteri*.
- ³ Cod. Luc., *Cosmas*.
- ⁴ Cod. Luc., *non pauci*.
- ⁵ Cod. Luc., *Paulum*; al., *Sajulum*.
- ⁶ Cod. Luc., *et straticus*; al., *strategus*; al., *extratigus*.

- ⁷ Al., *Ydronto*.
- ⁸ Cod. Luc., *ubicumque*; Labb. et Mansi, *ubi ubi*.
- ⁹ Cod. Luc., *conveniretur*; al., *convixerit pontificem*.
- ¹⁰ Vide supra notam ⁶.
- ¹¹ Cod. Luc., *curavisanorum*.

VARIORUM NOTÆ.

controversiam fuisse inter Latinos et Græcos jam diu vexatam, ob canones additos quintæ et sextæ œcumenicis synodis, ut illi tandem finis a pontifice præsentate imponeretur. Scribit enim ibidem Anastasius: *Cum viro sancto Constantino pontifice ad regiam profectus est urbem, atque a Justiniano principe inquisitus de quibusdam capitulis, optima responsione manquamque solvit questionem.* MAFREUS.

¹ *Cosmus sacellarius, Sisinnius nomenclator.* Sacellarius et nomenclator censentur inter officia Ecclesiæ Romanæ. Sacellarius est custos ærarii ecclesiæ. Anast. in Constantino: *Subdiaconus atque sacellarius factus.* Idem in Gregor. II: *Illic sub sanctæ memoriæ dom. Sergio papa subdiaconus atque sacellarius factus.* Idem in Stephano IV: *Una cum Sergio tunc sacellario.* Idem in Leone III: *Similiter et campulus sacellarius.* Idem in Adriano II: *Ibi a Paulo librorum custode, Joseph vasorum custode, simulque Basilio sacellario, ecclesiasticis induti vestibus, salutati.* Et distinguitur ab arcario Anast. inf. *Paulum diaconum et vicedominum, Petrum arcarium.* Nomenclator est monitor, qui pontificem monet de proprio nomine accedentium ad Rom. pontificem. De utroque Anast. in Agathone, ubi dixi. Sacellarius fisci est procurator, seu præfectus fisci. Baldric., in epist. ad Henricum III imp.: *Et sicut liberalitas vestra sacellarium habet, qui causis superveniens quotidianas expensas faciat, ita et ego sacellarius eorum sum, etc.* Joan. Diac., lib. II, cap. 25: *Idem Gregorius, juxta consuetudinem suam, præcepit sacellario, ut duodecim peregrinos ad randium imitaret.* Et paulo post: *Et accersito sacellario, cur contra jussionem suam tertium decimum invitare præsumperit, inquisivit.* ALTASERRA.

² *Sergium abbatem presbyterum, et Sergium ordinatorem.* Abbatem presbyterum signat, quia ab initio singula monasteria habebant unicum presbyterum, suum abbatem, a quo sacramenta peterent, et missam audirent. Augustin. epist. quæ est 81 scripsit *abbati monachorum insulæ Caprariæ et compresbytero.* Idem, de Morib. Eccles. catholic., lib. I, cap. 55: *Vidi ego diversaria sanctorum Mediolani, non paucorum hominum, quibus unus presbyter præerat, ut optimus et doctissimus.* Joannes Hierosolymitanus episcopus, epist. quæ est 60, scribit se ordinasse Paulinianum presbyterum monasterii Bethleemiti,

quia beatus Hieronymus ejus monasterii præpositus non sustinebat præ humilitate sacramenta fratribus ministrare. Anast., inf., in Stephano III: *Fulradum abbatem et presbyterum.* Ordinator est magister ordinis missæ, vel didascalus ordinandorum. Ordinationem præcedit instructio ordinandorum; et ordinatis traditur ab ordinatoribus libellus officialis, quo continetur ordo, id est, ratio ecclesiastici officii. Conc. Tolet. IV, can. 25; can. *Quando*, 38 dist. ALTASERRA.

³ *Illic suscepit sigillum imperiale per Theophanium regionarium.* Sigillum imperiale hic est præceptum imp. sigillo munitum, ut alibi sigillum iconiæ, seu imaginis beatæ Mariæ, est inscriptio imaginis. Robert. Montens., in supplem. Sigebert., ad ann. 1183: *Anno superiori apparuit Domina nostra mater misericordiæ sancta Maria cuidam fabro lignario opus facienti in quadam silva, et obtulit ei signum iconiæ suæ et Filii sui Salvatoris nostri, cujus conscriptio erat: AGNUS DEI, etc.* ALTASERRA.

⁴ *Occurrit Theophilus patricius extraticus caravisanorum, cum summo honore eum suscepit.* Extraticus, iuge stratigus scaravisanorum, id est, dux turmæ equestris militum. A Latino barbaro, *scara*, quod idem est ac turma equestris. Aymoius, lib. IV, cap. 26: *Anno autem decimo Dagoberius collegit lectam e Franciæ bellatoribus scaram, quam nos turmam vel cuneum appellare possumus.* Hincmarus Rhemens. ad episcopos diocesis suæ, cap. 3: *Bellatorum acies, quas vulgari sermone scaras vocamus.* Male *scalu*, pro *scara* legitur apud Willelm. Britonem, Philippid. lib. X:

In scala regis, regi lateraliter hærent.

Inde *scaritæ* milites in scaram lecti. Fredegarius, in Chronic., cap. 37: *Ibique Theodoricus cum scaritis virumque decem millia accessit.* Scaravisanos, seu scaritas milites, de quibus agitur hic, fuisse milites Francos, qui per scaras militabant stipendiis Græcorum, non levis conjectura est, quod Francos Græcis in Oriente militasse scimus ex Cedreno in Constantino Monomacho; imo et imperatores Byzantini in sui custodiam Francos et Germanos usos, qui bipennes gestarent. Nicet. in Alexi Comæno. ALTASERRA.

vigantes ^a venerunt a septimo milliario Constantino-
polim; ubi egressus Tiberius imperator filius Justi-
niani Augusti cum patriciis, et ¹ omnibus ^b inelytis,
et ^c Cyrus patriarcha cum clero, et populi multitu-
dine, omnes lætantes, et diem festum agentes,
^d pontifex autem, et ejus primates cum sellaribus
imperialibus, sellis et frenis inauratis simul et
mappulis ingressi sunt civitatem. ^e Apostolicus pon-
tifex cum ^a Camelaugo, ut solitus est Romæ ^b pro-
cedere, a palatio egressus, in Placidias usque ubi
^b placitus erat, properavit.

Domnus autem Justinianus imperator audiens ejus
adventum, magno repletus gaudio, a Nicæa Bythinæ
misit ^a sacram gratiarum actione plenam. Et debuisset
pontifex occurrere Nicomediam, et ipse ^c venire
a Nicæa, quod et factum est. In die autem qua se
⁷ vicissim viderunt, Augustus Christianissimus cum
regno in capite se prostravit, pedes osculans ponti-
ficis. Deinde in amplexum ^a mutuum corruerunt, et

VARIANTES LECTIONES.

¹ Cod. Luc., *synclero*, pro omnibus *inelytis*.

² Cod. Luc. et al., *camelauco*.

³ Cod. Luc., *Romam*.

⁴ Cod. Luc., *hospitaturus erat*.

A facta est lætitia magna in populo, omnibus aspicien-
tibus tantam humilitatem boni principis. Die vero
Dominico missas imperatori fecit, et communicans
princeps ab ejus manibus, quoque suis delictis ut
deprecaretur pontificem postulans, omnia privilegia
Ecclesiæ renovavit, atque sanctissimum papam ad
propria reverti absolvit. Egressus igitur a Nicomedia
civitate, crebris valetudinibus pontifex attritus, tan-
dem sospitatem Deo tribuente, incolumis ad portum
Cajetæ pervenit, ubi sacerdotes, et maximam populi
Romani reperit multitudinem, ac vigesimo quarto
die mensis Octobris, indictione 10, Romam ingressus
est, et omnis populus exsultavit, atque lætatus
est.

Illic fecit ordinationes episcoporum in eundo et
B redeundo per diversa loca episcopos duodecim. Post
menses autem III lugubre nuntium personuit, quod
¹ Justinianus Christianissimus imperator, et ortho-
doxus imperator, trucidatus est, ² et Philippicus hæ-

⁵ Cod. Luc., *epistolam*.

⁶ Cod. Luc., *veniret*.

⁷ Cod. Luc., *invicem*.

⁸ Cod. Luc., *mutuo*.

VARIORUM NOTÆ.

^a Venerunt Constantinopolim. Anno Christi 710,
pontificatus Constantini tertio. Quid ibidem egerit,
scriptorum inopia latet, quanquam ex Vita Gre-
gorii II aperte colligatur ipsum de auctoritate cano-
num sextæ synodi hoc tempore inter Orientales et
Occidentales controversarum apud imperatores plu-
ribus egisse. BIN. et LABB.

^b Inelytis. Intellige senatoribus. BIN. et LABB.

^c Cyrus patriarcha. Hunc Callinico oculis orbo et
Romam legato Justinianus subrogavit, ideo quod
ipsum imperio restituendum prædixisset. Theopha-
nes, in Annalibus. BIN. et LABB.

^d Pontifex autem et ejus primates cum sellaribus
imperialibus, sellis et frenis inauratis, simul et mappis
ingressi sunt. Sellare hic distinguitur a sella; sel-
lare videtur esse pallium superstratum, quod ornatus
causa imponitur sellæ, *hous-e*. Anastas. in Stephano
III: Cui et vicestratoris usque in aliquantum locum,
juxta ejus sellarem properavit. Idem pallium vocat
Anastas. in Conone: Sed et pallio ad caballicandum
viri licentiam ei concessit. Pontifex et cardinales usi
frenis et sellis deauratis. Episcopos sæcæ ætatis eadem
de re notat Bernard. Clarevallens., epist. 42, ad
Willelmum Senonensem: Clamant vero nudi, clamant
famelicæ, conquæuntur et dicunt:

Dicite, pontifices, in freno quid facit aurum?

Ne clerici frenis, sellis pectoralibus, calcaribus deau-
ratis utantur, vetat conc. Lateranens. sub Innocent.
III, cap. Clerici, de vit. et honest. cleric. Pontifex et
cardinales equitantes usi sunt mappulis in solemnibus
pompa. Mappulæ sunt linteolæ albæ, de quibus Gre-
gor., Dialog. lib. II, cap. 19: Quadam vero die misit
ex more; sed is qui missus fuerat monachus, post ad-
monitionem factam a sanctimonialibus feminis rogatus
mappulas accepit, sibi que eas abscondit in sinu. Et
infr.: Cui ait: Nunquid ego illic præsens non eram,
quando ab ancillis Dei mappulas accepisti? Qui mox
ejus vestigiis provolutus, stulte se egisse pœnituit, et
eas quas in sinu absconderat mappulas abiecit. Map-
pularum usus communis fuit episcopis et diaconis
Ecclesiæ Romanæ. Gregorius, libr. II, epist. 54.
Unde sumptus est can. Illud, 93 dist. ALTASERRA.

^e Apostolicus pontifex cum camelaugo, ut solitus est
Romæ procedere, a palatio egressus, in Placidias

usque, ubi hospitatus erat, properavit. Camelaucum,
seu camelaugum, est pileus quo utitur pontifex, a
Græco κάμα, quod prosit ad arcendum calorem.
Suidas: καμηλαύκιον, παρά τὸ κάμα ἰλαύνειν, Quod
calorem arceat. Etymologi. M. Κάσσια εἴρηται μὲν
καμηλαύκιον, παρά τὸ ἰλαύνειν τὸ κάμα, Causia dicitur
camelaucium, quod arceat calorem. Achmes, Oneiro-
critic. cap. 219: Τὸ καμηλαύκιον ἐπὶ β. σιδεως εἰς τὴν
Δγούσταν, καὶ εἰς τίκνον κρίνεται. Camelaucium regis
ad Augustam et ejus liberos refertur. Camelaucum erat
indumentum capitis commune regibus et privatis,
coloris diversum; sed usu factum est ut camelaucum
Romanis proprie dicatur pileus pontificis. Papias:
Camelaucus vestimentum papæ. ALTASERRA.

¹ Justinianus trucidatus est. Narrant infelicem Ju-
stiniani sortem, ob Philippici tyrannidem, et proprii
exercitus prodicionem, auctor Miscellæ, et Theopha-
nes. Refert autem Agnellus in eadem Felicis Raven-
natensis Vita, causam conjicit in ea quæ imperator
contra Ravennatenses egerat, auctore seditionis Joa-
nicio, qui paulo ante sicariis dixerit et proditoribus:
Cras eadem quæ ut nunc est hora interficietis imperato-
rem vestrum, et erit mecum ante æquisimum Judi-
cem.... alia vero die, hora qua prædixerat ille irruen-
tes super imperatorem non sustinentes populi ejus ma-
lignitatem, occiderunt eum. Addit Agnellus, et mortis
genus, et ludibrium principi illatum, cujus caput per
Italiam universam perlatum fuerit. Sed hic levem, ut
alibi, traditionem vulgi describit rudis historicus.

² Et Philippicus hæreticus. Exscribit Anastasius
quæ habet Paulus, c. 32: Exercitus qui missus con-
tra Philippicum fuerat, ad partem Philippici se contu-
lit, eumque imperatorem fecit. Qui CPlim contra Just-
inianum veniens, cum eo ab urbe milliario decimo
pugnavit, vicit, et occidit, regnumque ejus adeptus est.
Immodica Justiniani severities permovit ad defectio-
nem populos, ut ibi advertit Paulus, qui cap. 33 ad-
dit: At vero Philippicus, qui et Bardanis dicitur est,
Cyrum... de pontificatu ejectum, ad gubernandum
monasterium suum, Pontum redire præcepit. Hic Phi-
lippicus Constantino papæ litteras pravi dogmatis di-
rexit, quas ille cum apostolicæ sedis consilio respuit.
Et hujus rei causa fecit picturas in porticu sancti Pe-
tri, quæ gesta sex sanctarum synodorum universalium
retinent. Nam et hujusmodi picturas, cum habentem

reticus in imperiali promotus est ¹ arce, ² cujus et sacram cum pravi dogmatis exaratione Constantinus suscepit, sed cum apostolicæ sedis ³ consilio respuit. ⁴ Hujusque rei causa, zelo fidei accensus, omnis cœtus Romanæ urbis ⁵ imaginem, quam Græci ⁶ votaream vocant, sex continentem sanctas ac universales synodos in ecclesia beati Petri erexerunt. Illic refecit patenam auream, pensant. lib. duodecim. Eodem tempore Felix archiepiscopus Ravennæ ab exsilio reductus, pœnitentia motus, licet oculorum lumine

A privatus, tamen ad propriam rediit sedem. Et solita quæ ab universis in scrinio episcoporum sunt indicula, et fidei expositionem, et hic confessus est, sicque reconciliationis promeruit absolutionem.

⁴ Hujus temporibus duo reges Saxonum ad orationem apostolorum cum aliis plurimis venientes sub ⁵ velocitatem suam vitam, ut optabant, finiunt. Venit æstem et Benedictus archiepiscopus Mediolanensis orationis voto, et suo se pontifici præsentare. ⁶ Altercavit vero et pro Ecclesia Ticinensi, ⁷ sed victus

VARIANTES LECTIONES.

¹ Al., archem.² Al., concilio.³ Cod. Luc., pancaream; al., botaream.⁴ Cod. Luc., velocitate.⁵ Al. om. sed victus est.

VARIORUM NOTÆ.

in regia urbe, Philippicus jusserat auferri, statuitque populus Romanus, ne hæretici imperatoris nomen, aut chartas, aut figuram solidi susciperent. BENCIVSUS.

¹ Cujus et sacram cum pravi dogmatis exaratione. Tertio vix mense Constantinus Romam redux, unde annum abluerat, agnovit quemdam Armenum cognomento Bardanem proclamatorem fuisse imperatorem, ac vocatum Philippicum, jussuque ejus Justinianum, et Tiberium imperatores casos esse. Hic invasor, quis ab ineunte ætate, ut ait Agatho Diac. (*In Collect. conc., pag. 1405*) fuisse discipulus Stephani abbas, discipuli Macarii, usus protinus auctoritate, et potestate imperatoria ejusdem sanctæ synodi imaginem (vi generalis) quæ multis ante annis posita fuerat in vestibulo palatii imperialis, jussit dejici... Et ut suum facinus magis magisque astrueret contra sextum concilium: *Insanum, inquit Theoph. in Chron., conciliebulum adversus sanctum œcumenicum concilium celebrari curavit; cui Joannes Cp. patriarcha, Andreas metropolitanius Crete, ac Germanus Cysici metropolitani propalam subscripserunt, ac anathemate damnarunt cum omnibus collegis præfatam in Monothelitas celebratam sanctam œcumenicam synodum.* Verum tyrannus impietatum ac defectionis fructu haud gavisus est diu. Perdita enim vita atque in administrando imperio negligentia invidiam et contemptum a principibus prætorianæ cohortis ei compararunt; quare palatio expulere, generalemque tumultum contra eum excitatum. Deinde omnium consensu ordinum Philartemium, qui Anastasii nomine appellari voluit, magnæ æstimationis hominem, et cum primis catholicum, elegerunt, oculis orbato pulsoque in exsiliū Philippico. SOMMIER.

² Hujusque rei causa, zelo fidei accensus, omnis cœtus Romanæ urbis, imaginem, quam Græci votaream, vel (ut alii legunt) pancaream, vocant, sex continentem sanctas ac universales synodos in ecclesia beati Petri erexerunt. Imago sex universalium conciliorum; quam Græci votaream, vel pancaream, vocant, a Romana plebe erecta in ecclesia beati Petri. hæc imago a Philippico imp. hæretico deposita, a Theodosio restituta Constantinopoli. Anastas. in Gregor. II: *Protinus etiam ut ingressus est Theodosius regiam urbem, imaginem illam venerandam, in qua sanctæ erant sex synodi depictæ, et a Philippico nec dicendo fuerat deposita, in pristino erexit loco.* ALTABERRA.

³ Imaginem, quam Græci votaream vocant, etc. Ea occasione quod Philippicus imperator inter alia nefanda sanctas vi synodos œcumenicas effligatas a pariete abradi præcepisset. BIN. et LABB.

⁴ Hujus temporibus duo reges, etc. Secundum Constantini papæ pontificatus annum maxime illustrem reddidit abdicatio Coenredi Merciorum, et Offæ Orientalium Saxonum regum, qui, regni relictis propter Christum, anno septingentesimo nouo Romam perrexerunt, ubi monachicum habitum induerunt, quos ad apostolorum limina venientes huma-

B nis-ime suscepit Constantinus papa, gaudens eos, terrenis abdicatis regnis, Petro piscatori inservire. Hæc constant ex Beda, tam in Epitome quam in Historia, libr. v, cap. 20: *Anno 709, scribit in Epitome, Coenred rex Merciorum, postquam quinquaginta annis regnavit, Romam pergit. In Historia vero: Anno imperii Osredi (qui absoluitur anno 709) Coenred, qui in regno Merciorum nobilissime tempore cliquanto præfuerat, nobilitus multo sceptrum regni reliquit. Nam venit Romam, ibique attonsus, pontificatum habente Constantino, ac monachus factus, ad limina apostolorum, in precibus, jejuniis et elemosynis usque ad diem permansit ultimum, succedente in regnum Coelredo, filio Edilredi, qui ante ipsum Coenredum idem regnum tenebat. Venit autem cum illo et filius Sigheri regis Orientalium Saxonum, vocabulo Offa, juvenis amantissimæ ætatis et venustatis, totaque suæ genti ad tenenda servandaque regni sceptrum exoptatissimus, qui pari ductus devotione mentis, reliquit uxorem, agros, cognatos et patriam, propter Christum et propter Evangelium, ut in hac vita ceptum acciperet, et in sæculo veniuro vitam æternam. Et ipse ergo, ubi ad loca sancta Romam pervenerunt, attonsus, et in monachico habitu vitam complevit, ad visionem beatorum apostolorum in cœlis diu desideratam pervenit.* PAGIUS. — *Hujus temporibus duo reges Saxonum.*

D Dum Audax Ravennæ archiepiscopus damnabilem affectabat libertatem a jurisdictione sanctæ sedis, duo principes laici venerunt Romam, ut qua legitime utebantur libertate, eam exuerent, offerrentque Christo Jesu, coram vicario ejus summo pontifice. Coenredus scilicet rex Merciorum, et Offa Orientalium Saxonum princeps, Evangelii præceptum secuti, coronas et regna hujus mundi reliquerunt, cœlesti duntaxat regno inhiantes; ac proinde Romam adventantes, apostolorum æpuleris inservierunt, ibique diem suum sancte obierunt Constantino pontifice, qui Deo reddidit gloriam, tum de tantorum principum conversione, tum de honore quem sancta sedes inde accipiebat. *Constantinus papa, ait Beda, gaudens eos, terrenis regnis abdicatis, Petro piscatori inservire (Ep. et libr. v Hist., cap. 20).* SOMMIER.

⁵ Altercavit vero et pro Ecclesia Ticinensi. Ordinationem Ticinensis episcopi ad Mediolani metropolitam antiquitus spectavisse, duo exempla, quorum etiamnum memoria superest, ita liquido ostendunt, ut perperam scribat Sigonius (*De Regno Italiæ, ad annum 715*), Benedictum Mediolanensem archiepiscopum novi parandi juris causa, Ticinensis episcopi consecrationem ad se traducere voluisse; sed adversantibus omnibus vetustatis exemplis, victum accessisse. Desumitur primum exemplum a facto sancti Crispini episcopi Ticinensis, qui, ætate fractus, diem resolutionis cognoscens instare, sanctum Euphanium adduxit ad Mediolanensem antistitem, eum orans, ut postquam ab humanis excessisset, Epi-

est: eo quod a priscis temporibus sedis apostolicæ ejusdem Ticinensis Ecclesiæ antistes ad consecrandum pertinebat, atque pertinet.

Hisdem temporibus cum statuisset populus Roma-

nus nequaquam hæretici imperatoris nomen, aut chartas, vel figuram solidi, suscipere, unde nec ejus effigies in ecclesiam introducta est, nec suum nomen ad missarum solemniam proferebant, contigit

VARIANTES LECTIONES.

¹ Cod. Luc: *imperatoris Philippici.*

² Cod. Luc., *proferebatur.*

VARIORUM NOTÆ.

phanum Ticinensi sacerdotio præficeret; quod præstitum fuit a Mediolanensi statim ac Crispinus unigavit ad superos, ut in Vita sancti Epiphaniæ testatur sanctus Ennodius, qui etiam fuit Ticinensium episcopus. Alterum vero habetur in Vita sancti Ambrosii scripta eodem ævo a Paulino presbytero, in qua legitur: *Ordinato sacerdote Ecclesiæ Ticinensis, incidit in infirmitatem.* Sed in Romana synodo sub Constantino Benedictus archiepiscopus cecidit causa; eo quod, ut noster inquit, a priscis temporibus sedi apostolicæ, ejusdem Ticinensis Ecclesiæ antistes ad consecrandam pertinebat, et pertinet. Hæc vero prisca tempora non alius repeti possunt ab iis quibus Longobardorum reges Ticini sedem posuere. Facta enim per Langobardos in Italiam irruptione, Honoratus Mediolanensis antistes novæ gentis feritate perterritus, cum plerisque clericorum atque optimatum Genavam concessit. Post eum plures archiepiscopi Mediolanenses traduntur electi ibidem fuisse, usque ad sanctum Joannem Bonum, qui, immanem Langobardorum dominatum non timeus, ad sedem suam se contulit, Ligusticæ secessionis ferme post lapsum sæculi finem imponens. Cum vero pro veteri jure recuperando consecrationis Ticinensis episcopi Benedictus litem intentavit in Romano concilio, a discessu Honorati sequisæculum effluxerat. Hac de causa noster affirmat spectavisse ad Romanum pontificem a priscis temporibus consecrare episcopos Ticino regiæ urbi præficiendos; unde Benedictus sententia Romanæ synodi victus abscessit. Eundem controversiæ finem fuisse scribit etiam Paulus Diaconus (*Libro vi, cap. 29*), qui addit præterea venerabilem Benedictum archiepiscopum virum egregiæ sanctitatis fuisse, de quo per universam Italiam bonæ opinionis fama fragavit. Tanta vero hujus archiepiscopi sanctitas fuit, ut in sanctorum fastos ejus nomen relatum sit, atque ab Ecclesia Ambrosiana quotannis quinto Idus Martias memoria ejus solemniter celebratur. Imo in tabula archiepiscoporum Mediolanensis Ecclesiæ decreto concilii provincialis edita, quæ exstat quarta parte Actorum sub sancto Carolo, sanctus Benedictus de familia Crispi fuisse dicitur: quæ res doctissimo Papebrochio (*Tomo VII Maii in Ezegezi de episcopis Mediolanensibus*) haud probatur; quod ea tempestate, qua sanctus Benedictus vivebat, id est, octavo sæculo, notus non erat cognominum usus, qui post undecimum tantummodo invaluit. Hinc censet, ex Puricello, Petrum Galesinium primum fuisse qui cognomina familiarum nobilium antiquis nominibus episcoporum addiderit. Sed longe ante Galesinium, qui decimo sexto sæculo vitam agebat, in mss. episcoporum catalogis, nonnulli archiepiscopi, qui ante undecimum sæculum florere, cum familiarum cognominibus scripti inveniuntur. Præsertim in catalogo ms. Philippi de Castro Seprio, quem usque ad ejus ætatem, ad annum scilicet 1351, perduxit, cujus exemplar, Mediolani cum essem, in bibliotheca insignis monasterii sancti Ambrosii ego perlegi. Non igitur Galesinius singula episcoporum cognomina catalogis primus at-textuit. Quod non ita tamen velim intelligi, ut cognomina, præsertim inter Ecclesiarum antistes, ante undecimum sæculum in usu putem fuisse, cum id unice sentiam, tam firmiter veterum episcoporum origines in nobilibus Mediolanensium familiis (quod idem Puricellus in Vita sancti Laurentii Littæ testatur) continuata majorum traditione servari potuisse,

ut quasi domesticæ historiæ fultus præsidio, sobolem quisque sibi cognominem, postquam cognomina adjecta sunt, merito ascripserit. Id autem multo facilius cæteris Crispa familia potuit præstare, quandoquidem sanctus Benedictus ad multos annos, ad septimum videlicet supra quadragesimum, Mediolani sedem tanta vitæ sanctimonia illustravit, ut ejus fama, quemadmodum Paulus mox laudatus testatur, universam Italiam pervaserit.

^B *Contigit ut Petrus quidam pro ducatu Romanæ urbis Ravennam dirigeret præceptum. . . Et factum est dum Christophorus, qui erat dux. . . Primus ex Anastasio occurrit Christophorus qui sub nomine ducis Romanæ urbis aperte enuntietur. Quid significet nova hæc appellatio ducis, quæ dignitas, quæ jurisdictio, quæ partes fuerint, quæ ducum series, et successio, qui fines Romani ducatus, quæ urbes ad eum pertinerent, libenti studio investigarem, si spes alicubi affulgeret aliquid certi eruendi, et figendi, unde liber Pontificalis illustrari pro merito posset. Sed tenebris obsita omnia, lubrica, et incerta, quibus fidere tuto non possis, silentibus super hac re auctoribus synchronis, et recentioribus scriptoribus veterum monumentorum præsidio destitutis. Tentabo, si ex Anastasio possit Anastasius illustrari.*

Italia omnis imperatoribus parebat, antequam barbaræ nationes in illam irrumperent, et ferro et igne omnia vastarent. Novissimi qui Italiæ majori parti insedere, fuere Longobardi, qui, præcipuis Italicis provinciis potiti, imperatoribus Græcis reliquum non fecere, nisi eum tractum, qui a Pado ad mare Adriaticum porrigitur inter Apenninum, Pentapolim, et mare, cui Ravennæ exarchatum, ad exemplum Exarchatus Africæ, nomen fecit Longinus, datus a Justino imperatore successor Narseti, anno 567, atque eam Italiæ partem, quæ mari superno alluitur, ad Siciliam usque, excepto ducatu Beneventano, quem Longobardi pariter obtinebant. Exarcha Ravennæ consistebat, indeque in alias terras Orientis imperatori subjectas tum sacra principis jussa, tum suos administratos, qui variis nominibus indicabantur, magistri militum, sacellarii, chartularii, mittebat. De duce et ducatu Romæ per ea tempora usque ad annum circiter 714 altum silentium in libro pontificali, et si quæ mentio de Romanis magistratibus, si indicantur, vel nomine judicum, seu exercitus Romani, ut in Theodoro, n. 125, cleri, populi et exercitus Romanæ civitatis, ut in Benedicto, n. 153 (*Hic suscepit, inquit Anastasius, divites jussiones clementissimi Constantini magni ad venerabilem clerum et populum, atque felicissimum exercitum Romanæ civitatis*), vel judicum et primatum exercitus, ut in Conone, n. 156, vel primatum judicum et exercitus Romanæ militiæ, ut in Sergio, n. 158. Constantino itaque pontificatum agente primus dux Christophorus nominatur hac occasione. Cum Philippicus imperator hæreticus, sacrarum imaginum osor, Romanam misisset Petrum quemdam ad ducatum Romanum obtinendum, populus Romanus, qui, ut inquit Anastasius, *nequaquam hæretici imperatoris nomen, aut chartas, vel figuram solidi recipere statuerat, unde nec ejus effigies in ecclesiam introducta est, nec suum nomen ad missarum solemniam proferebant*, zelo fidei accensus, noluit Petrum illum suscipere, seque Christophoro duci armatum exhibuit, ut eo duce decertaret adversus Petrum, eumque ab ingressu urbis et magistratus arceret. Pugnatum est in via Sacra; cumque plures vulnerati

ut Petrus quidam pro ducatu Romanæ urbis Ravennam dirigeret præceptum, et pro hujusmodi causa acciperet. Duroque innotuisset quod ad no-

¹ Cod. Luc., dirigetur et præceptum pro.

² Cod. Luc., nomine.

A men hæretici imperatoris sua promotione isdem Petrus fuisset potitus, zelo fidei accensa, magna pars populi Romani statuerunt nullo modo hunc

VARIANTES LECTIONES.

³ Cod. Luc., idem.

⁴ Al., petitus.

VARIORUM NOTÆ.

hinc inde caderent, misit pontifex sacerdotes cum Evangelii et crucibus Domini, ut sedarentur partes; et jam pars Petri angustiis ita premebatur, ut nulla illi esset spes vivendi, cum ad jussum pontificis pars alia, quæ, Christiana vocabatur, recessit.

Hinc disco militiam et totius rei militaris curam ad ducem pertinuisse; res urbanas etiam administrasse conjicio ex eo quod Zacharias papa Roma discedens urbem reliquit Stephano duci ad gubernandum (*Anastasius, in Vita Zachariæ, n. 213*); magnam curam adhibuisse pariter vacante sede, ne tumultus excitarentur in Urbe, novique pontificis electionem auctoritate gradus et præsidio armorum protexisse crediderim, cum legam in *Vita Adriani, n. 292*, Adrianum eadem hora qua electus fuit, reverit fecisse judices hujus Romanæ urbis tam de clero quam de militia, qui in exilium ad transitum domini Stephani papæ missi fuerant a Paulo cubiculario, cognomento Afarta. Hic, mortuo Stephano, regenda Urbi præpositus, inter pontificio durante, primores civitatis in exilium miserat. Christophorus itaque primus dux fuit urbis Romæ, Romano populo reverente parere amplius imperatori hæretico, ut supra retuli ex Anastasio, cujus exemplum seculi cæteri populi ex eodem Anastasio, n. 184, sibi omnes inque in Italia ducem elegerunt.

Humanorum ducum seriem ex Anastasio exhibeo: Christophorus dux, ab anno 711 (*Anast., in Vita Constantini, sub fine*); Petrus dux, ab anno 713 (*Anast., in Vita Constantini, sub fine*); Basilius dux, ab anno 717 (*Anast., in Vita Gregorii II, sub fine*); Marinus spatularius dux, ab anno 718 (*Anast., in Vita Gregorii II, sub medio*); Petrus dux, ab anno 720 (*Anast., in Vita Gregorii II, sub medio*); Stephanus dux, ab anno 740 (*Anast., in Vita Zachariæ*).

Præter dictos nominantur etiam quidam Gratosius tunc chartularius, postmodum dux in Stephano IV, n. 269, et n. 288, et Joannes dux, germanus domni Stephani papæ in Adriano, n. 297; sed illos vel non fuisse duces cum ordinaria ducum potestate, quemadmodum superiores, vel alterum in tumultu a factionis civibus excitato electum, alterum vero solum cognatione pontificis nomen ducis usurpasse, illud mihi persuadet, et utque Stephano III ducum imperium cessasse instituto patriciatu Romano, de cujus dignitate et officio sermonis occasio infra se offeret. Sublatos itaque duces fuisse nullus dubito, cum primus unctus est Pippinus in Francorum regem, electusque patricius Romæ a Stephano III, ob præclara ejus merita in Romanam Ecclesiam, et præsertim ob donationem eidem factam Exarchatus Ravennæ, cujus authenticas tabulas suo tempore exhibuisse in Romano archivio Anastasius affirmat, n. 253. In epistola enim a Stephano III ad Pippinum data, antequam ille in Italiam iterum descenderet creptarius Aistulpho Longobardorum regi Exarchatum Ravennæ, quem hic occupaverat, et pontifici consignaturus, donationem Exarchatus ab eodem factam beato Petro commemorat, quam implendam esse et jure exigit, et enixum rogat; inquit enim epist. 3: *Delet vobis pro sancta Dei Ecclesia, et beati Petri causa, et quod per donationem beato Petro offerendum promisistis, ei vos idendum contradidistis. Memorate, et semper in vestris præcordiis firmiter tenete, quod promisistis eidem janitori calorum. . . . Videte omnia quæ ei promisistis et per donationem polliciti estis, contradidistis festinate. . . . Sciat quia sicut chirographum vestrum donationem princeps apostolo-*

rum firmiter tenet, et necesse est ut ipsum chirographum expleatis. T. VIII Concil. gen. Labbæi, pag. 581, Edit. Ven.

Dum interim duces Romæ imperitabant, supremum in urbem Romam Romanumque ducatum jus erat penes pontificem. Id clare doceor ab Anastasio, cujus, et non alius, testimonio in hac adnotatione utor. Refert Anastasius in Vita Sisinnii, n. 161, Sisinnium pro restitutione murorum urbis calcariâ jussisse decoquere, nihilque perficere potuisse mortu præventum. In Vita autem Gregorii II, n. 177: *Hic, inquit, exordio pontificatus sui calcarias decoqui jussit, et a porta sancti Laurentii inchoans, hujus civitatis muros restaurare decreverat, et aliquam partem faciens, emergentibus incongruis variisque tumultibus, præpeditus est.* Quod autem evidentiis argumentum supremæ auctoritatis in urbem esse potest, quam illam munire et muros per illius circuitu extruere?

Idem Gregorius Exarchum Romæ morantem, ex defectione quarundam urbium ad Tiberium seductorem, pavidum et turbatum confortat, inque ejus subsidium mittit *proceres Ecclesiæ atque exercitus, n. 187*. Gregorius III: *In Centumcellensium civitate muros dirutos pens a fundamentis fortissimè construat fecit, n. 204*. Zacharias Roma discessurus, profecturus ad Luitprandum regem Longobardorum pro Ravennatum salute, reliquit Romanam urbem *Stephano patricio et duci ad gubernandum, n. 215*. Per hæc inmanifeste apparet stetisse supremum imperium urbis atque ducatus apud pontifices, ducibus licet jus dicentibus. Quæ porro urbes et castra ducatum Romanum constituerent, ex Anastasio penitus exploratum non habeo. Centumcellas utique ad Romanum ducatum pertinuisse intelligo ex ejus murorum constructione a Gregorio III imperata; pariter Galliensium castrum sub eodem Gregorio recuperatum, pro quo, inquit Anastasius, n. 203, *quotidie expugnabatur ducatus Romanus a ducatu Spoletino; iidem Ameriam, Hortam, Polimartium, et Bleram, ab eodem rege, inquit Anastasius in Zacharia, n. 207, ablatae sunt a Romano ducatu civitates quatuor, id est, Ameria, Hortas, Polimartium et Blera.* De aliis non ita certe pronuntio; Anastasius quidem in Zacharia, n. 210, inquit: *Nam et Sabineense patrimonium, quod per annos prope triginta fuerat ablatum, atque Narisense etiam, et Auximanum, atque Anconitanum, necnon et Numanatense, et vallem, quæ vocatur magna, sitam in territorio Sutrinum per donationis titulum ipsi beato Petro apostolorum principi reconcessit, et pacem cum ducatu Romano ipse rex in viginti confirmavit annos.* Sed hoc in loco Anastasio mentem non fuisse numerandi loca ad ducatum Romanum proprie pertinentia illud ostendit, quod et Anconam recuset, et Auximum, et Sabineense patrimonium, quæ extra ducatum esse satis constat. Sigonius (*De Regno Italiæ*) affirmat ducatum Romanum complexum fuisse civitatem Romanam, et Portum, Centumcellas, Cære, Bledam, Maturanum, Sutrium, Nepes, Castellum Gallesii, Ortam, Polimartium, Ameriam, Tudertum, Perusiam, Narisum, Otriculum; Signiam, Anagninam, Ferentinum, Alatrium, Patricium, Frusinonem, Tibur: quam enumerationem, ut opinor, desumpsit ex tabulis confirmationis Ludovici Pii ad Paschalem anno 817, de quibus tamen nullum verbum apud Anastasio, in Vita Paschalis.

BALDINO.

⁵ Ducatu Romanæ urbis. Hinc constat Romanam rempublicam his temporibus solitam esse gubernari

ducem suscipere. Et factum est dum Christophorus, A qui erat dux, ob hanc causam cum Agathone et suis hominibus concertarent, bellum civile exhortam est, ita ut in via sacra ante palatium sese committerent, a et ex utriusque partibus amplius quam ¹ viginti quinque plagarentur, atque interirent, b donec pontifex mitteret sacerdotes cum Evangeliiis et crucibus Domini, sicque partes sedarentur. Nam pars Petri ita angustiata, ut nulla illi esset spes vivendi. Verum ad pontificis jussum pars alia, quæ et Christiana

vocabatur, recessit. ¹ Sicque defensoris hæretici pars valuit Petri, ac si illa atrita recederet. Non post multos autem dies scripta venerunt a Siciliensi insula, quæ c nuntiaverunt Philippicum hæreticum a principali vertice depulsum, et d Anastasius orthodoxus Augustus sceptrâ regalia gubernanda suscepit. Tunc orthodoxis exultatio magna, tenebrarum autem dies cunctis hæreticis superfusa est. Post ali- quod vero ² temporis scholasticus cubicularius pa- tricius et e exarchus Italiæ veniens Romam detulit

VARIANTES LECTIONES.

¹ Al., triginta flagellentur.

² Cod. Luc., Sicque defensorum Petri hæretici pars

non prævaluit, sed atrita recessit.

³ Cod. Luc., tempus.

VARIORUM NOTÆ.

per duces qui ab imperatoribus mitterentur. BIN. B et LABB.

a Et ex utrisque partibus amplius quam viginti quinque plagarentur, atque interirent. Plagare est vulnus infligere. Augustin., de Civit. Dei, lib. xxi, cap. 11: *Lacessivit Dominum vel plagavit.* ALTASERRA.

b Donec pontifex mitteret sacerdotes cum Evangeliiis et crucibus Domini, sicque partes sedarentur. Litaniaz, seu processiones fiebant prælativ Evangeliiis et crucibus. Episcopo occursi cum Evangelio moris erat. Ekkeard., junior, de Casib. M. Sancti Galli, cap. 1: *Parat illico basilicam et aram, parat tapetes et pallio dorsili caminatum, Evangelio episcopum, aliquos, qui aderant, presbyteros recipere jubet.* Et infra: *Post non multum quoque temporis, accidit Petrum etiam Veronensem a palatio redeuntem simili loci gratia inopinatum venire; fratres autem suscipientes illum, quod melius quidem habebant, Evangelium ei offerebant.* Idem, cap. 9: *Ad recipiendum enim episcopum cum Evangelio, etiam si frater conscriptus non fuerit, æquum esse ut pariter occurrant, omnes concordant. Suscipitur episcopus, Victor Evangelium obtulit ipsi, quod ubi ille osculatur, Victor revertitur.* In litaniaz cruce præferri moris antiquissimi est. Ne litaniaz sine crucibus fieri velat Nuv. Justin. 125, cap. 32. In litaniaz mos erat ut crux aurea a Carolo Magno oblata præferretur ante pontificem; de quo Anastas. in Leone IV. Occursus solemnis cleri principibus et dynastis cum crucibus fiebat. Gregor., Tur., libr. x, cap. 9: *Ebræcharius vero usque Venetias urbem accessit; miserat enim ad eum obviam episcopus regalis clericos suos cum crucibus et pallentio, qui eos usque ad urbem deduxerunt.* Lothario imperatori obviam itum cum crucibus et signis, id est, vexillis. Anastas., in Sergio II: *Obviam illi ejus sanctitas dirigens, venerandas cruce, item signa, sicut nos est imperatorem aut regem suscipere, ita eum cum ingenti honore suscipi fecit.* ALTASERRA.

c Nuntiaverunt Philippicum hæreticum a principali vertice depulsum. Bardanes Philippicus promotione per diabolum et magum quemdam postea excæcatus facta, acclamatus est imperator. Per rebellionem contra Justinianum concitatam imperio potitus, abdicato Cyro episcopo Constantinopolitano, et Joanne quodam Monothelita in ejus locum suffecto, explet quod pseudomonacho per juramentum promiserat, nimirum, ut sacrosancta sexta synodus œcumenica damnaretur, ea fiducia ut longævum imperium obtineret. Sed a Mago turpiter delusus, fiducia excidit; nam dum vix recundum annum imperii attingisset, excæcatus, et per Anastasium in exsilium tractus, eandem sustinuit penam quam ipse aliis intulerat. Hæc Theophanes et Cedrenus. BIN. et LABB.— Nuntiaverunt Philippicum hæreticum a principali vertice depulsum. Per rebellionem adversus Justinianum concitatam Bardanes dictus Philippicus ope Chersobitarum imperio potitus, ejecto Cyro patriarcha Constantinopolitano, ac Joanne diacono et chartala-

rio œconomii in ejus loco suffecto, exœquitur quod juratus receperat pseudomonacho præstigiatori, qui illi imperium portenderat, sexti nimirum universalis concilii abrogationem. In hoc autem scelus laud difficile fuit Bardanem impellere, qui a puero Stephanum abbatem Monothelitam Macarii discipulum docentem audierat, atque ex prava institutione alius animo hæresim hauserat. Conciliabulo itaque coacto, sextæ Synodo per summum nefas dixit anathema, illiusque imaginem, quæ in palatii vestibulo intra quintam et sextam scholam erat depicta, antequam urbem ingrederetur, jussit deleri, ut legitur in Peroratione Agathonis diaconi apud Combesium (in *Hist. Monothel.*). Illic fore Bardanes confidit ut diutina statione, quod demoniacus illi prænuntiaverat, possideret imperium. Sed turpiter a præstigiatore delusus, paucis post mensibus supra annum excæcatus fuit a Rufo Opsicianorum præfecto, ac deinde per Artemium, Anastasium appellatum postquam imperator est consecratus, pulsus fuit in exsilium. C. MAFEUS.

d Anastasius orthodoxus Aug. Anno septingentesimo decimo tertio impius Bardanes seu Philippicus, postquam anno uno et mensibus sex imperium tenuisset, ut tradunt Paulus Diaconus, lib. vi de Gest. Longobard., cap. 35, et Beda, lib. de sex Ætatibus, die tertia mensis Junii imperio pulsus dejectusque est; et Philartemius, mutato nomine, Anastasius appellatus, vir pius ac orthodoxus, die sequenti in festo Pentecostes in ejus locum subrogatus et coronatus, ad Constantinum papam, per Scholasticum cubicularium patricium, quem in Italiam exarchum destinavit, fidei suæ professionem misit, ut tradit Anastasius in Constantino. Cum itaque Constantinus papa audisset catholicum in Oriente regnare imperatorem, a quo et orthodoxam fidei professionem per exarchum missam accepisset, eundem in catholicam communionem acceptum, in album orthodoxorum imperatorum, quod pro eo universa Ecclesia exoraret, re- ferri voluit: ad quem etiam ex more misit pro responsis ecclesiasticis Michaelem presbyterum apocrisarium, ut refert Theophanes. Pernecessaria ejusmodi videbatur esse legatio, ut Constantinopoli casset, qui auctoritate apostolica sedis lapsus in persecutione Philippici episcopos penitentes catholicæ conciliaret Ecclesiæ; cum enim multi, nonnisi timore concussi, in sextæ synodi damnationem consensissent, perfacilis fuit eorum resipiscentia, iisque naufragis per suum apocrisarium manum porrigens Constantinus papa, quam citius subvenire curavit; id enim ab ipso Constantino, velut a Christiani sacerdotii capite ep stola mox laudata rogaverat Joannes Cyprianus episcopus. PACTOS.

e Exarchus veniens Romam detulit secum sacram Anastasii principis. Statim atque Anastasius ad imperiale culmen ascendit, dedit litteras Constantino, quibus palam profitebatur catholicam fidem, ac sextæ synodo se inhære significabat. Eidem præ-

secum sacram Anastasii principis, per quam veræ orthodoxæ fidei prædicatorem et sancti sexti concilii confessorem esse omnibus declaravit, quam et pontifici obtulit, et ita perrexit Ravennam. Dum autem hæc gererentur, obtinuit Petrus ¹ ducatum, promittens ² quod nulli adversari niteretur. Hic fe-

cit ordinationem unam, presbyteros decem, diaconos duos, episcopos per diversa loca numero sexaginta quatuor. ³ Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum apostolum v Idus Aprilis, indictione 13, Anastasio Augusto, et cessavit episcopatus dies quadraginta.

VARIANTES LECTIONES.

¹ Cod. Luc., *ducatum Urbis.*

² Cod. Luc., *quod nequaquam ultra Rom.*; al., *quod*

nequaquam adversa retineret.

³ In al. *Qui etiam..... cessavit*; desunt omnia.

VARIORUM NOTÆ.

terea visum est ut qua occasione patriarcha Cpoleos mittebat suam synodicam Romano pontifici, eidem adnecteret quæ facta erant adversus religionem tyrannidibus tempore. Cum ei ita visum esset, et consensisset, factæ sunt litteræ defensionis a sanctissimo hujus civilis pontifice Joanne ad Constantinum sanctissimum et beatissimum papam Romæ veteris. Quæ quidem cum synodalibus de more missa sunt litteris. Quæ de omnibus prius scriptis, ut par erat, eum reddebant certiores (Agath. diac. epil.). Earum vero litterarum patriarchæ Joannis notabile initium est, quippe comparationem præsert unde quidquid papa est in Ecclesia luculenter agnoscitur: Ipse, verba earumdem sunt, *naturæ nostræ Opifex, cum suo artificio curasset ut caput toti corpori præficeretur, in eo collocatis præcipuis sensuum instrumentis, omnem reliquorum membrorum motionem et perfectionem illinc oriri fecit, et conservari; et si aliquid contigerit eorum offendi, aut aliquo incommodo officii, non levem eorum curam a se gerendam esse statuit, sed etiam adversus ultima membra naturalem offendens affectionem et consensionem, per manuum ministerium ductu oculorum curat quod laborabat. His vestrum quoque apostolicum pontificatum comparare possumus, o sanctissimi et Christiani sacerdotii caput, vos canonicè reputantes, merito per vos querimus ægritudinis, quæ ecclesiastico nostro accidit corpori, a pestilenti et exitiosa animis tyrannica potestate accipere solatium. Omnino enim vos quoque, ut est proprium capitis, nos involuntarie laborantes minime despicietis, neque a congenita ac coalita conjunctione nos amandabitis.... et maxime quando morsus a culpa corporis non est profectus, sed extrinsecus a violenta et inopinata calamitate fuit effectus. (Joan. Cpol. ep. ad Const. Pp.).* Quæ post exponit perniciose tyranni etque adhærentium consilia, quæ usque ad Chalcedonense abolendum concilium devenerant, cum sextum œcumenicum, quod illud confirmabat sustinebatque, condemnaverant, nullum non movet rapidum ut illos excuset, qui, necessitati temporis esse accommodantes, aliqua ex parte morem ei gessisse videbantur, qui armorum vi, uti poterat, etsi illi secus se gessissent, finem rebus magis deplorabilem attulisset. Sanctorum aliquot Patrum exemplis inhaeret, Deumque ipsum tum suæ, tum confratrum intentionis testem appellat. Quin etiam, inquit, inter homines sanctissimæ vestræ sedis religiosus apocrisiarius, qui hic agit, cui nos hoc maxime

urgente tempestate dato jurejurando satisfecimus, ei puram quæ nobis inerat in orthodoxam fidem affectionem aperientes (Ibid.). Et prosequitur se et suos excusans: *Viri motibus parumper cedendum esse censuimus, ut in iis quæ sunt præcipua, si non verbis, at sententiis inviolata fidei servaretur confessio... Hæc autem dicimus, non ut qui velimus evertere voces jam synodice definitas, quasque universa Dei Ecclesia longo jam tempore est confessa, nempe dicere in mysterio Christi Incarnationis ex pia et sanctis Patribus cognita intelligentia duas naturales voluntates, et duas naturales operationes... Volendi enim et operandi potestate præditum in altera natura dicere esse Christum, nihil est aliud quam intelligere duas naturales voluntates et duas naturales operationes (Ibid.).* Pergit Ecclesiæ felicitatem exaggerans, quæ imperatorem catholicum sortita erat, studioque ardenti flagrantem erga bonam causam; deinde conversus ad sanctum pontificem: *Vos ergo, inquit, o sacrum caput, benignæ invocationis nobis manum porrigentes, tuis contactu mutuarum litterarum ex more Ecclesiastico, antisynodicorum scilicet apostolorum, charitatis adhibeat medicamentum.....* Et enim cum sitis illius discipuli et successores qui audiit a Domino: *Ego etiam rogavi pro te, etc., debetis quidem diligenter inducere quæ fulciunt et stabiliant ad correctionem, promptius etiam donare quæ sunt clementis animi et misericordis (Ibid.).* Hujusmodi vero preces Aaronis exemplo a fratre reprehensi fulcit: *Aaron enim, aiens, ille, cum prisci populi cessisset impetui, et ad idolum fabricandum eis fuisset administratus, a fratre fuit quidem reprehensus; sed cum se id per vim coactum fecisse in sua assereret defensione, nullam a Deo accipit increpationem, neque privatur dignitate pontificatus (Ibid.).* Tantam pontifex lætitiâ de optimi imperatoris electione concepit, ut ad eum statim miserit Michaelen presbyterum apocrisiarium, seu residentem apud aulam cum facultate reconciliandi Ecclesiæ omnes episcopos atque alios ecclesiasticos penitentes, quos timor tyranni Bardanis sexti concilii damnationi ad subscribendum compulerat, ut Baronius docet, ex Theophane, ad an. 713: *Constantinus papa Anastasium in catholicam communionem acceptum in album Orthodoxorum imperatorum, quo pro eo universa Ecclesia exoraret, refert voluit; ad quem etiam ex more misit pro responsis ecclesiasticis Michaelen presbyterum cardinalem apocrisiarium.* SOMMIER.